

ЛЕКЦІЯ 11.

ТЕМА: Генетика різноманітності антиген-специфічних рецепторів.

- . Теорії утворення різноманітності антитіл.
- . Методи дослідження генів імуноглобулінів і антиген-специфічних рецепторів.
- . Організація генів імуноглобулінів.

Теорії утворення різноманітності антитіл.

Франк Бернет

- Селекційно-клональна теорія Бернета.
- Теорія “Зародкового різноманіття”.
- Теорія “Соматичного різноманіття”.
- Теорія В. Дрейєра і Дж. Беннета.

В наш час вважають, що синтез імуноглобулінів кодують певні **генетичні сегменти**, які **об'єднуються разом ще в геномі** під час розвитку лімфоцита й утворюють **функціональний ген**.

Процес перерозподілу генних сегментів у геномній ДНК називають **реаранжуванням** (від англ. **rearrangement** - реконструкція) генів імуноглобулінів.

Методи дослідження генів імуноглобулінів і антиген-специфічних рецепторів.

- .Отримання мРНК важких і легких ланцюгів імуноглобулінів.
- .Отримання кДНК генів антитіл.
- .Клонування ДНК виділених генів.
- .Молекулярна гібридизація.
- .Southern blotting.

Дослідження С. Тонегави.

Досліджували та отримали мРНК важких і легких ланцюгів імуноглобулінів та **встановили приблизну кількість копій V-генів у хромосомі.**

Визначили приблизну кількість VL- і CL-генів у клітинах мієломи мишей за допомогою методу молекулярної гібридизації.

Методом Southern blotting встановили, що в зрілих клітинах V- і C-гени виявлялися в **одному рестрикційному фрагменті**, а в ембріональних клітинах – у різних.

Клонували гени λ -ланцюгів і виявили, що ділянки ДНК, яка кодує останні 13 амінокислот V-домену λ -ланцюгів, у зародкових V-генах немає. Загублений маленький фрагмент кодуючої послідовності ДНК було знайдено на відстані кількох тисяч пар нуклеотидів від кінця V-гена і перед C-геном і названо J-геном (від англ. *joining* – сполучний ген).

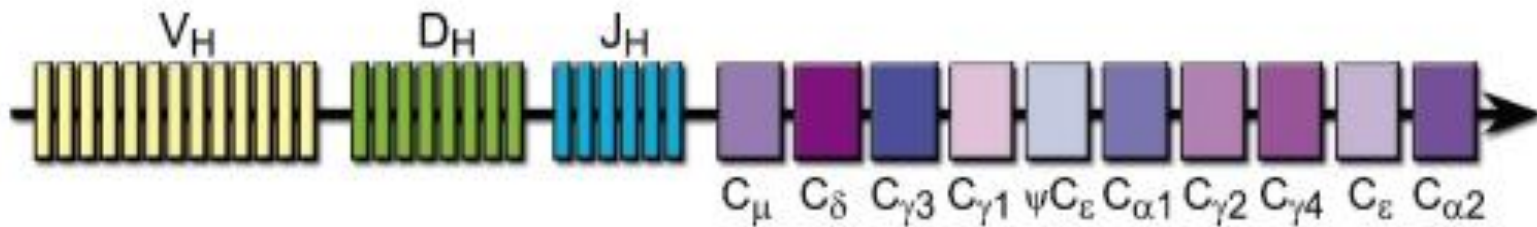
ОРГАНІЗАЦІЯ ГЕНІВ ІМУНОГЛОБУЛІНІВ

Важкі й легкі ланцюги імуноглобулінів кодуються трьома локусами генів:

- Двома локусами - κ і λ легких ланцюгів, які розташовані відповідно на 2-й на 22-й хромосомі.
- Одним локусом H важких ланцюгів, на 14-й хромосомі.

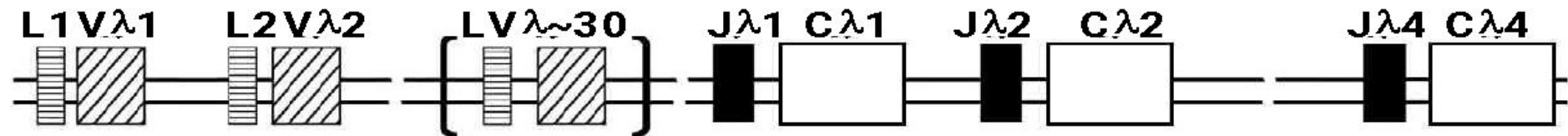
- Локус генів важких ланцюгів утворений із чотирьох груп генетичних сегментів: V, D, J і C.

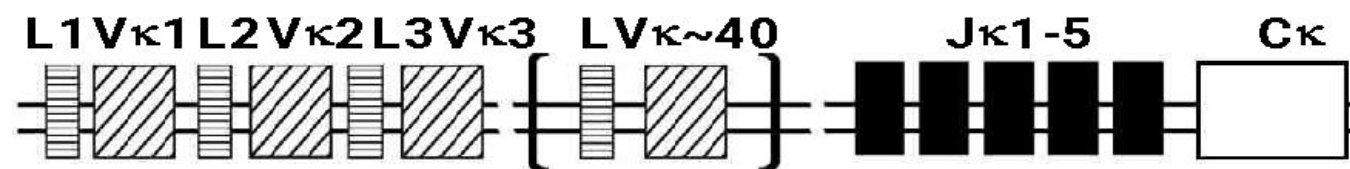
- Локуси генів легких ланцюгів утворені трьома групами генетичних сегментів: V, J і C.

Організація генів імуноглобулінів ЛЮДИНИ.

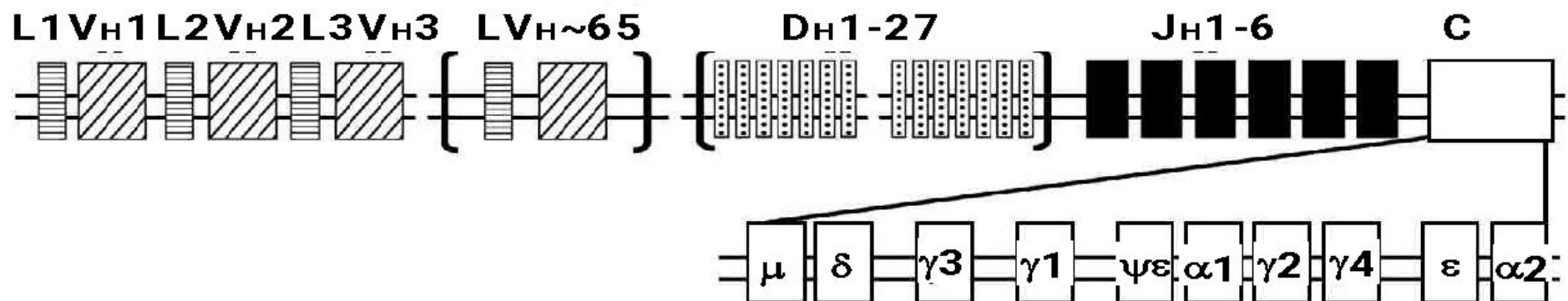
Ланцюг Lλ

Ланцюг Lκ

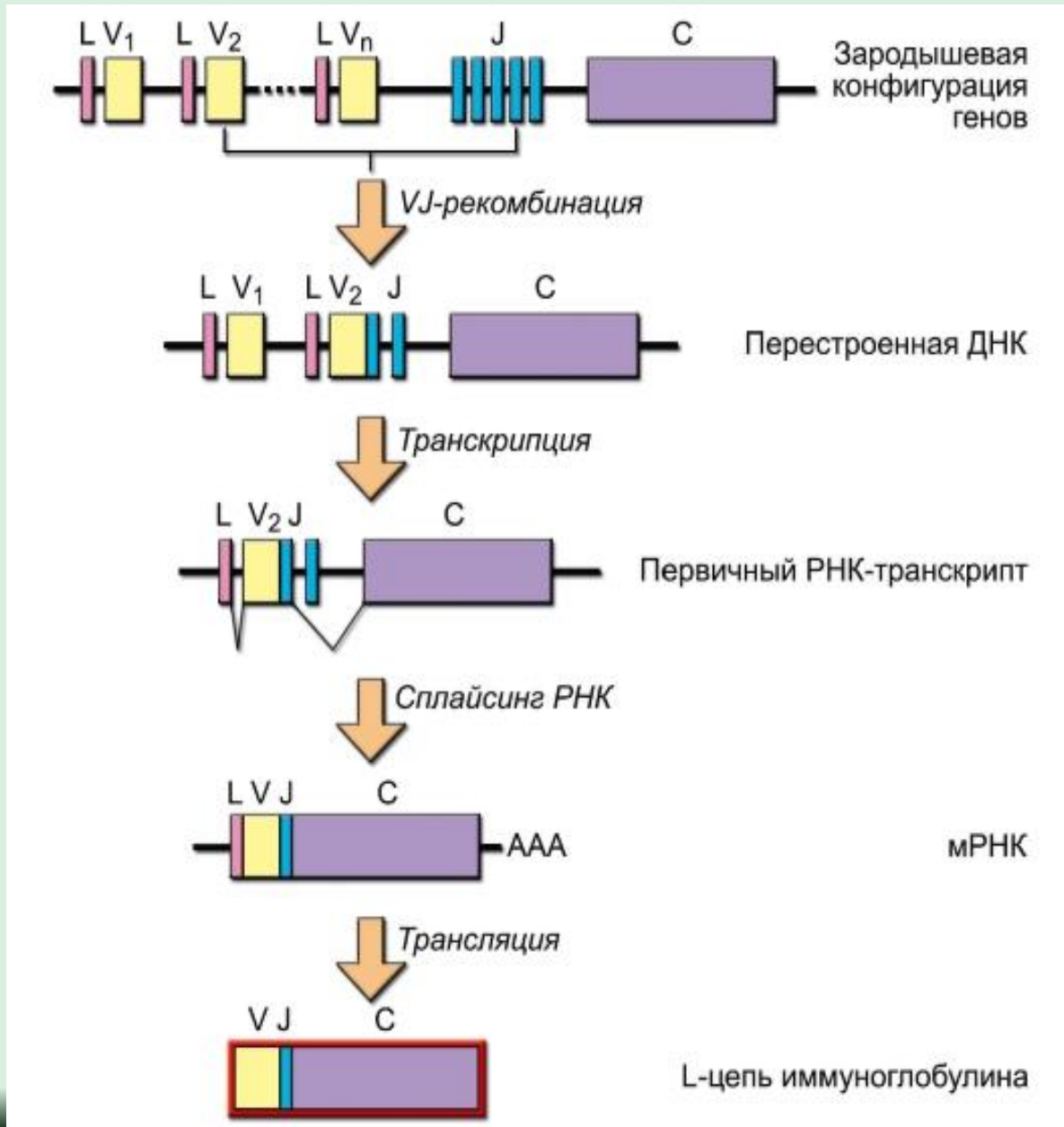

Ланцюг H

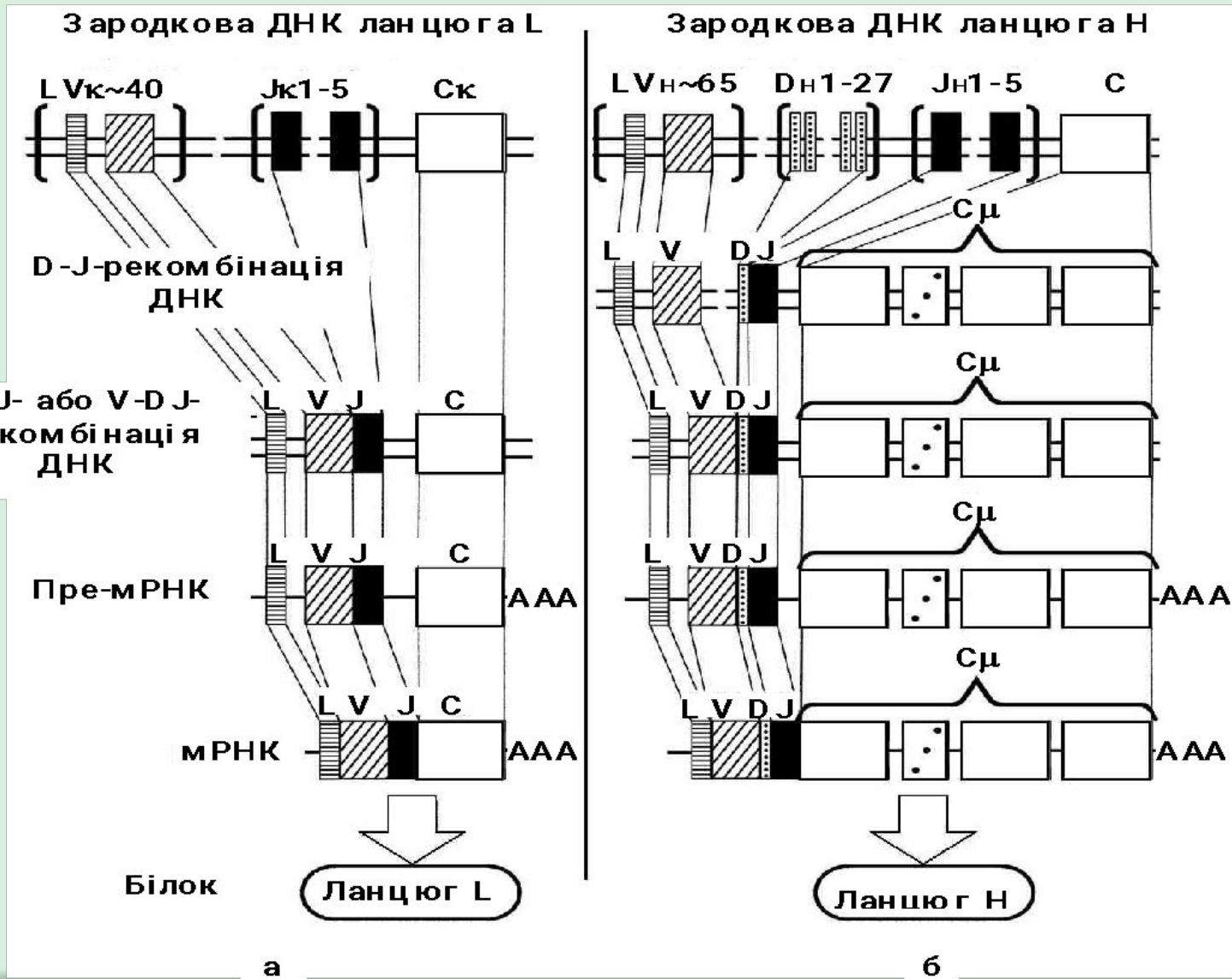

Схема утворення легких ланцюгів імуноглобулінів із зародкової ДНК реаранжуванням генів.

Схема утворення легких (а) і важких (б) ланцюгів імуноглобулінів із зародкової ДНК реаранжуванням генів.

Переключення генів важких ланцюгів.

- В ембріональних клітинах J-сегменти містяться лише перед С μ -генним сегментом.
- Тому внаслідок рекомбінації та об'єднання V μ , D μ і J μ -генних сегментів з С μ -сегментом В-клітина спочатку експресує лише важкий ланцюг μ -типу і синтезує тільки IgM.
- Переключення синтезу з імуноглобулінів класу M на всі інші типи імуноглобулінів здійснюється після перенесення V-D-J сегмента від С μ -генного на інші С n -генні сегменти внаслідок наступних рекомбінацій між послідовностями, які передують іншим ембріональним С n -сегментам.

Переключення синтезу IgM та IgD.

Комплекс, що складається з об'єднаних генних сегментів VDJ, може експресуватися з будь-яким із C-сегментів, однак спочатку перебудований комплекс VDJ розміщується поблизу C μ - і C δ -генних сегментів, чим і зумовлено те, що на поверхні наївних В-лімфоцитів експресуються IgM та IgD.

Під час транскрипції утворюється первинна РНК, яка відповідає VDJS μ S δ -гену, що включає екзони, здатні кодувати константну частину як M-, так і D-важкого ланцюга.

У процесі *сплайсингу* під час формування зрілої мРНК вирізаються ділянки гена, що кодують константну частину або μ -, або δ -ланцюга.

Цей процес називають *альтернативним сплайсингом*.

Альтернативний сплайсинг зумовлює одночасну експресію мембранних молекул IgM та IgD однією клітиною.

Після експресії IgM та IgD В-клітина може переключитися на синтез інших класів імуноглобулінів залежно від типу C_H -сегмента, з яким далі з'єднається VDJ-фрагмент.

Переключення на синтез антитіл іншого класу зумовлюється транслокацією фрагмента *VDJ* з положення 5' щодо генного сегмента C_H в аналогічне положення щодо іншого генного сегмента константної частини важкого ланцюга.

Переключення з мембранного на секреторну форму імуноглобулінів.

Певні генетичні механізми контролюють переключення синтезу мембранних μ -імуноглобулінів (тих, що є рецепторами В-клітин) на s-імуноглобуліни (секреторні).

Синтез різних форм імуноглобулінів кодується відповідними варіантами мРНК-транскрипту генів H-ланцюгів певного класу чи підкласу антитіл.

Для створення мРНК-мембранних і тих, що секретуються, імуноглобулінів використовується механізм альтернативного сплайсингу (аналогічно для переключення синтезу IgM та IgD).

